

GANCZER MÓNIKA\*

## AZ OPTÁLÁSHOZ VALÓ JOG A NEMZETKÖZI JOGBAN

*Az egyének optáláshoz való joga államutódlás esetén értelmezendő, és alkalmazására az érintett személyek vonatkozásában elsősorban szétváláskor, elszakadáskor és területátadáskor kerülhet sor. A tanulmány az optáláshoz való jogot az emigrációhoz való jogból vezeti le, az állampolgárság megválasztásának igényeként definiálja, a jog gyakorlásának a nyilatkozat megtételét tekinti, melyet az állam részéről hatósági döntés követ, és az állampolgárság megváltozása szempontjából utóbbit minősíti konstitutív aktusnak. Az elemzés kiindulópontja, hogy a nemzetközi jog jelen állása szerint az államutódlás során az államok nem kötelesek az egyének akaratát általánosságban figyelembe venni, de annak biztosítása, hogy az államhoz kötődő egyének megszerezhessék az állampolgárságot, az érintett államok és egyének érdeke egyaránt. Emellett rávilágít arra a problémára, hogy az optáláshoz való jog főként eseti jelleggel kerül szabályozásra, és nem mutatható ki egységesség a jog alanyai, formai és időbeli keretei, az állampolgárságra gyakorolt hatása, valamint a más járulékos következményeit tekintve sem. A szabályozás hiányosságai és nem megfelelő megoldásai ugyanis de jure vagy de facto hontalansághoz vagy nem kívánt kettős állampolgársághoz vezethetnek. A tanulmány célja, hogy megadja az egyes vitatott jellemzők leginkább elfogadható megoldásait, melyhez elengedhetetlen az elméleti viták és a különböző gyakorlati megoldások számbavétele. A vizsgálat során az európai esetek túlsúlya az optáláshoz való jog biztosításának történelmi és területi elterjedéséből fakad. Az optáláshoz való jog átfogó elemzésével a tanulmány a magyar szakirodalomban mindezig fellelhető hiányosság pótlására vállalkozik.*

Államutódlás során gyakran biztosítják az államok az érintett személyeknek az optáláshoz való jogot, vagyis az állampolgárság megválasztásának lehetőségét azok számára, akiket érint az adott területen végbemenő szuverenitás-változás. Egyesek használják az optáláshoz való jog kifejezést az államutódlástól függetlenül is az állampolgárság megszerzésére, ha az arra irányuló eljárás meghatározott feltételek alapján az egyén regisztrálása, kérelme vagy nyilatkozata nyomán indul meg.<sup>1</sup> E nézet képviselői által megemlített példák azonban nem képeznek külön

\* PhD, fiatal kutató, tudományos segédmunkatárs, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 1014 Budapest, Országház u. 30; egyetemi tanársegéd, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, 9026 Győr, Áldozat u. 12.  
E-mail: ganczer.monika@tk.mta.hu.

<sup>1</sup> Lásd bővebben Karl M. MEESSEN: „Option of Nationality” in Rudolf BERNHARDT (szerk.): *Encyclopedia of Public International Law 8. Human Rights and the Individual in International Law, International Economic Relations* (New York – London: North-Holland – Collier Macmillan 1982) 425; Gerard René de GROOT: „Conditions for the Acquisition of Nationality by Operation of Law Ex Lege or by Lodging a Declaration of Option” in Council of Europe: *2nd European Conference on Nationality. „Challenges to National and International Law on Nationality at the Beginning of*

kategóriát a könnyített honosítási, visszahonosítási esetekhez képest, még akkor sem, ha olykor a hatóság mérlegelése szűk körű,<sup>2</sup> így álláspontom szerint az optáláshoz való jog kifejezés fenti alkalmazása indokolatlan és helytelen. Az optáláshoz való jog tehát államutódlás esetében értelmezhető, és megállapítható, hogy alkalmazására elsősorban szétváláskor, elszakadáskor és területátadáskor kerülhet sor. Az egyén akaratának elmélete szerint ennek során az érintettek állampolgársága csak akaratuknak megfelelően alakulhat, és az államoknak figyelembe kell venni az egyének szándékát. Az elmélet helyessége azonban több okból is cáfolható, és ennek megfelelően vizsgálendő, hogy fennáll-e valamilyen nemzetközi kötelezettség az optáláshoz való jog biztosítására.

További problémát okoz, hogy nem mutatható ki egységesség az optáláshoz való jog alanyait, formai és időbeli kereteit, az állampolgárságra gyakorolt hatását, valamint a más járulékos következményeit tekintve sem. Az alanyok vizsgálatánál elemzésre szorul például, hogy a családi egység vagy a családtagok állampolgárságról történő rendelkezési joga tekintendő követendőnek az elvek összeütközése esetén. Eltérő nézetek alakultak ki arra vonatkozóan is, hogy az optálás milyen időpontban keletkezteti az állampolgárság megváltozását, melynek meghatározása bővebb elemzést igényel. Ennek keretében vizsgálatra szorul az optálási nyilatkozat deklaratív vagy konstitutív jellege, illetve az állampolgárság megváltozására gyakorolt hatásának időpontja is.

Úgy tűnik, hogy az optáláshoz való jog főként eseti jelleggel kerül szabályozásra az érintett államok által, melyek hiányosságai és nem megfelelő megoldásai *de jure* vagy *de facto* hontalansághoz vagy nem kívánt kettős állampolgársághoz vezethetnek. Éppen ezért, a tanulmány célja, hogy – ahol lehetséges – rávilágítson az egyes vitatott jellemzők leginkább elfogadható megoldásaira, melyhez elengedhetetlen az elméleti viták és a különböző gyakorlati megoldások számbavétele.

## 1. AZ EGYÉN AKARATÁNAK ELMÉLETE ÉS AZ OPTÁLÁSHOZ VALÓ JOG

Az egyén akaratának elmélete abból indul ki, hogy a személyek nem minősülnek *glebae adscripti*nek, és szabad akaratuk ellenére nem változhat meg állampolgárságuk.<sup>3</sup> A Nemzetközi Bíróság egyik bírója is kifejtette – más kontextusban –, hogy a terület nem határozhatja meg a lakosság sorsát.<sup>4</sup>

Az elmélet egyik irányzata szerint az államutódlással érintett terület lakossága kifejezett kérelme vagy hallgatólagos beleegyezése szükséges az utóállam állam-

*the New Millenium*” (Strasbourg, 8 and 9 October 2001). *Proceedings*, CONF/NAT (2001) PRO, Strasbourg, 10 December 2001. 84–92.

<sup>2</sup> GROOT (1. lj.) 91.

<sup>3</sup> Lásd erről Rudolf GRAUPNER: „Nationality and State Succession. General Principles of the Effect of Territorial Changes on Individuals in International Law” *Transactions for the Year – Grotius Society* 1946. 90.

<sup>4</sup> *Western Sahara*, Advisory Opinion of 16 September 1975. I.C.J. Reports 1975. (Separate Opinion of Judge Dillard), 114.

polgárságának megszerzéséhez.<sup>5</sup> Ez a gondolat jelenik meg az amerikai államok hetedik nemzetközi konferenciáján megszületett *1933. évi állampolgárságról szóló egyezményben*,<sup>6</sup> melynek 4. cikke értelmében területátadás esetén az érintett területen élő személyek nem tekinthetők azon állam állampolgárainak, melyhez a területet csatolják, hacsak kifejezetten ki nem nyilvánítják optálásukkal, hogy az eredeti állampolgárságukat meg kívánják változtatni. Az egyezmény tehát jól példázza az egyén akaratának elméletét, de annak elszigeteltségét mutatja, hogy csak öt latin-amerikai államra kötelező.<sup>7</sup> Emellett az utódállam állampolgársága megszerzéséhez szükséges hallgatólagos beleegyezés kodifikációs gondolatát mutatja a Harvard Egyetem által készített és az 1930. évi hágai konferenciára benyújtott tervezet. A tervezet 18. cikke szerint államutódlás esetén az elődállam államutódlással érintett állampolgárai „az utódállam állampolgáiraivá válnak, kivéve, ha ezen állam törvényeinek rendelkezései alapján visszautasítják az utódállam állampolgárságát.”<sup>8</sup> Mindez azonban nem élvezte az államok kellő támogatását, így nem került bele az egyezmény szövegébe.

Az elmélet másik irányzata elismeri az állampolgárság automatikus változásának elvét azzal a megkötéssel, hogy az egyéneknek optáláshoz való jogot kell biztosítani<sup>9</sup> az elvesztett állampolgárságuk visszaszerzésére. Az első világháborút lezáró békeszerződésekhez hasonlóan, a *trianoni békeszerződés* 63. cikke például a magyar állampolgárságukat elveszített és a 61. cikk értelmében új állampolgárságot szerzett 18 évesnél idősebb személyeknek a békeszerződés hatályba lépését követő egy éven belül biztosított optáláshoz való jogot a korábbi állampolgárságuk visszaszerzésére.<sup>10</sup>

Látható, hogy az egyén akaratának elmélete szorosan összefonódik az optáláshoz való jog biztosításának igényével.<sup>11</sup> A XVI–XVII. században alakult ki az előd-

<sup>5</sup> Henry W. HALLECK: *International Law; or, Rules Regulating the Intercourse of States in Peace and War* (New York: D. van Nostrand 1861) 816.

<sup>6</sup> *Convention on Nationality*, Montevideo, 26 December 1933.

<sup>7</sup> Az egyezménynek Chile, Ecuador, Honduras, Mexikó és Panama részese.

<sup>8</sup> Lásd a Harvard Egyetem tervezetét kommentárokkal: Harvard Law School: „Research in International Law” *American Journal of International Law – Special Supplement* 1929/2. 1–129.

<sup>9</sup> Eugène AUDINET: „Les Changements de nationalité résultant des récents Traités de Paix” *Journal du Droit International Privé* 1921. 383; Luella GETTYS: „The Effect of Changes of Sovereignty on Nationality” *American Journal of International Law* 1927/2. 268.

<sup>10</sup> *1920. évi trianoni békeszerződés*, 63. cikk. Kihirdette: *1921. évi XXXIII. törvény* cikk az Észak-amerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Szíámmal és Cseh-Szlovákiával *1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés beikellyezéséről*.

<sup>11</sup> Itt szükséges megemlíteni, hogy tévesek azok a megállapítások, melyek az egyén akaratának elméletét vagy az optáláshoz való jogot a népek önrendelkezési jogából eredeztetik. Yaël Ronen kifejti, hogy egyes szerzők az optáláshoz való jogot a népek önrendelkezési joga egyik lényegi elemének tulajdonítják. Yaël RONEN: „Option of Nationality” in Rüdiger WOLFRUM (szerk.): *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law VII*. (Oxford: Oxford University Press 2012) 996. A Badinter-bizottság 2. sz. véleményében tévesen azt állapította meg, hogy államutódlás esetén az állampolgárság megválasztásának joga a népek önrendelkezési joga alapelv „lehetséges következményének” tekinthető. Conference on Yugoslavia Arbitration Commission, Opinion No. 2. of

nek tekinthető kivándorlási jog (*ius emigrandi* vagy *beneficium emigrandi*),<sup>12</sup> mely az államutódlással érintett területen élőknek jogot biztosított a terület elhagyására és az elődállamba költözésre, melynek következtében régi állampolgárságuk megmaradt. Az optálás fogalmát éppen ezért a kezdetekkor szűkebben értelmezték, vagyis olyan jogként, mely gyakorlásával az egyén megtarthatta régi állampolgárságát. Napjainkban az optáláshoz való jog tágabban értelmezendő, és úgy határozható meg, hogy az államutódlással érintett személyeknek joguk van ahhoz, hogy az állampolgárság megváltozását előidézzék vagy megakadályozzák.<sup>13</sup>

A kezdetektől egységesség mutatható ki abban, hogy mind az emigrációhoz való jogot, mind az optáláshoz való jogot nemzetközi szerződésben vagy az érintett államok belső jogában<sup>14</sup> biztosították. Az egyén akaratának elmélete alapjául is elsősorban többoldalú nemzetközi szerződések vagy cessziós szerződések szolgáltak, melyeket az érintett államok kötöttek egymással.

Az egyén akaratának elmélete mögött tehát állami akarat húzódik meg, így az nem létezhet önmagában, hanem csak akkor érvényesülhet, ha az állam az egyén akaratának megfelelően kívánja biztosítani az állampolgárságot. Az egyén akaratának elmélete önmagában nem alkalmas az állampolgárság változásának leírására, mivel a tömeges állampolgárság-változás miatt ez a gyakorlatban aligha megvalósítható. Emellett az egyén akaratát nem értelmezhető az elődállam megszűnésével járó államutódlási esetekben az állampolgárság elvesztésénél, és eme esetek közül a beolvadás és az egyesülés az egyén számára – egy utódállam lévén – többnyire csak a hontalanság<sup>15</sup> és az utódállam állampolgársága közötti választást jelenthetné. Ám az államok azon törekvése, hogy az egyén akaratát figyelembe vegyék,<sup>16</sup> az egyén érdekében egyértelműen támogatandó. Egyúttal az államok érdeke is, hogy állampolgárai olyan személyek legyenek, akikkel a kapcsolatuk erősebb, és akiknél az állampolgári hűség is megnyilvánul.

Az optáláshoz való jog biztosítására mindezek miatt nem alakulhatott ki szokás-

11 January 1992. 3. *International Legal Materials* 1992/6. 1498. Az említett megállapítás elemzéséről lásd Alain PELLET: „The Opinions of the Badinter Arbitration Committee. A Second Breath for the Self-Determination of Peoples” *European Journal of International Law* 1992/1. 179–180.

<sup>12</sup> Az első példák között említhető a vallásszabadságról szóló 1555. évi augsburgi szerződés. Lásd MEESSEN (1. lj.) 427. További korai példa a XIII. Lajos által elfoglalt Arras városára vonatkozó 1640. évi szerződés, a XIV. Lajos és Anna királynő által kötött 1667. évi bredai békeszerződés, a Strasbourgra vonatkozó 1697. évi reyswiki békeszerződés, vagy az 1713. évi utrechti békeszerződések. Lásd bővebben Josef L. KUNZ: *Die völkerrechtliche Option I.* (Breslau: Hirt 1925) 33–57; KISTELEKI Károly: *Az állampolgárság fogalmának és jogi szabályozásának fejlődése. Konceptiók és alapmodellek Európában és Magyarországon* (Budapest: Martin Opitz 2011) 152.

<sup>13</sup> MEESSEN (1. lj.) 424.

<sup>14</sup> Lásd például *Act 40/1992 on Acquisition and Loss of Citizenship of the Czech Republic*, Article 6, Article 18; *Law of Slovak National Council of 19th January 1993 regarding Citizenship of Slovak Republic*, Article 3, Article 7; *Citizenship Act of the Republic of Slovenia of 25 June 1991*, Article 40; *XI-3329 Law on Citizenship of the Lithuanian Soviet Socialist Republic of 3 November 1989*, Article 1(3).

<sup>15</sup> Lásd a hontalanság választásáról *In the Matter of Mangold's Patent*, England, High Court of Justice, Chancery Division (Lloyd-Jacob J.) 9 October, 1950. *Annual Digest of Public International Law Cases* 18. 1951. Case No. 59, 246.

<sup>16</sup> Franz von LISZT: *Das Völkerrecht* (Berlin: Verlag von O. Häring 1906) 97.

jogi kötelezettsége az érintett államoknak, és azt átfogó, univerzális szerződés sem írja elő.<sup>17</sup> Az említett – néhány latin-amerikai államra vonatkozó – *1933. évi egyezmény* mellett, csupán az európai régióban található két állampolgársági tárgyú szerződés, mely utal az egyén akaratának figyelembevételére államutódlás esetén. Az *1997. évi Európai egyezmény az állampolgárságról*<sup>18</sup> több vonatkozásban is meghaladja az állampolgárságra vonatkozó korábbi szabályozást, hiszen konkrét, államutódlás esetében felmerülő állampolgársági kérdéseket is rendez. A 18. cikk (2) bekezdés c) pontja értelmében, államutódlás esetén az állampolgárság nyújtásáról vagy megtartásáról való döntéshozatal során az államoknak figyelembe kell venni, többek között, „az érintett személy[ek] akaratát”. Az egyezmény ezzel csupán utal az optáláshoz való jog megadásának kívánalmára, ám a jog biztosításának kötelezettségét nem írja elő. Emellett az *államutódlás esetén bekövetkező hontalanság elkerülése tárgyában, az Európa Tanács égisze alatt 2006. május 19-én kötött egyezmény*<sup>19</sup> is utal az egyéni akaratra. A 7. cikk értelmében, ha az érintett személynek több utóállammal fennáll a megfelelő kapcsolata, és kifejezi akaratát arra vonatkozóan, hogy melyik utóállam állampolgárságát kívánja megszerezni, az adott állam nem utasíthatja vissza az állampolgárság megadását azon az alapon, hogy az egyénnek más állam tekintetében is fennáll az állampolgárság megszerzéséhez szükséges megfelelő kapcsolata. Az egyezmény célját alapul véve megállapítható, hogy e rendelkezés sem fogalmazza meg az optáláshoz való jog biztosításának kötelezettségét, csupán azt, hogy az állampolgárságot kifejezett akarral megszerezni kívánó egyéntől ne lehessen visszautasítani az állampolgárságot azon az alapon, hogy jogosult egy másik állampolgárságra is.

Az optáláshoz való jog biztosítását a Nemzetközi Jogi Bizottság többször szorgalmazta, azonban ezek máig papíron maradtak. Elsőként a *hontalanság csökkentéséről szóló 1961. évi egyezmény*<sup>20</sup> tárgyalásának kezdetén benyújtott tervezet tartalmazta az átcsatolt terület lakosságának optáláshoz való jogát az elődállam állampolgárságának megtartására a hontalanság kiküszöbölése érdekében,<sup>21</sup> a konferencia során e rendelkezés kikerült az egyezmény végleges szövegéből. A Nemzetközi Jogi Bizottság 1997-ben elkészítette első olvasatban önálló szerződéstervezetét 'Természetes személyek állampolgárságáról államutódlás esetén' címmel. A tervezet végső szövege 1999-ben az 51. ülésen alakult ki, melyet az ENSZ Köz-

<sup>17</sup> Hasonló véleményen lásd Paul WEIS: *Nationality and Statelessness in International Law* (London: Stevens & Sons 1956) 163.

<sup>18</sup> *1997. évi európai egyezmény az állampolgárságról*. Kihirdette: 2002. évi III. tv. az Európa Tanács keretében, 1997. november 6-án kelt, az állampolgárságról szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről.

<sup>19</sup> *Az Európa Tanács 2006. évi egyezménye az államutódlás esetén bekövetkező hontalanság elkerüléséről*. Kihirdette: 2008. évi XCVIII. tv. az Európa Tanács 2006. május 19-én, Strasbourgban elfogadott, az államutódlás esetén bekövetkező hontalanság elkerüléséről szóló Egyezménye kihirdetéséről.

<sup>20</sup> *1961. évi egyezmény a hontalanság csökkentéséről*. Kihirdette: 2009. évi XV. tv. a hontalanság eseteinek csökkentéséről szóló, 1961. augusztus 30-án, New Yorkban elfogadott Egyezmény kihirdetéséről.

<sup>21</sup> Lásd *Draft Convention on the Reduction of Future Statelessness, 1954 in Yearbook of the International Law Commission II. 1954. 145.*

gyűlése 2000. december 12-én fogadott el.<sup>22</sup> A Közgyűlés ezt követően ismételten javasolta a tagállamoknak, hogy fordítsanak figyelmet a tervezetre, a szabályozási tárgykör fontossága és időszerűsége miatt,<sup>23</sup> ám előrelépés azóta sem történt. A tervezet általánosságban rögzíti az érintett személyek akarata figyelembevételének kötelezettségét, ha azok több állam állampolgárságára jogosultak. Emellett általánosságban előírja az optáláshoz való jog biztosítását minden olyan személynek, akinek megfelelő kapcsolata áll fenn az adott állammal, és az optálás hiányában az államutódlás következtében hontalanná válna.<sup>24</sup> Külön szól a tervezet a területátadás, a szétválás, valamint az elszakadás során biztosítandó optáláshoz való jogról. Míg az első esetnél azt valamennyi, az érintett területen szokásos tartózkodási hellyel rendelkező egyénnek biztosítja,<sup>25</sup> addig az utóbbi kettő esetnél a két vagy több utódállam, vagy az elődállam és az utódállam állampolgárságára egyaránt jogosult személyek számára teszi lehetővé.<sup>26</sup> A tervezet, elfogadása esetén, egyedülálló lenne az optáláshoz való jog biztosításának részletes előírásában, ám arra a jelen állás szerint aligha van esély, tekintve, hogy a tervezet szövegének elfogadása óta több mint tíz év telt el előrelépés nélkül.

Látható tehát, hogy a jelenleg hatályos néhány szabály többnyire csak közvetve utal az optáláshoz való jog biztosítására. Az egyének és az államok érdekében azonban előmozdítandó annak megadása az állam belső jogi vagy nemzetközi jogi szintéren megnyilvánuló akarata által. Éppen ezért szükséges számba venni az optáláshoz való jog egyes elemeit és – a lehetőségekhez mérten – megvizsgálni, hogy az optáláshoz való jog alkalmazása esetén közülük mely megoldások a leginkább megfelelőek.

## 2. AZ OPTÁLÁSRA JOGOSULTAK KÖRE

Az optálásra való jogosultság alapját különböző kritériumok adhatják meg, melyek megfelelősége az egyedi esetekben ítéltető meg. Az eddigi gyakorlatban ilyen feltételként jelent meg – többek között – az egyén területen lévő szokásos tartózkodási helye,<sup>27</sup> onnan való származása,<sup>28</sup> ott lévő illetősége,<sup>29</sup> leszármazása az ott

<sup>22</sup> *Nationality of Natural Persons in Relation to the Succession of States*, G.A. Res 55/153, 55<sup>th</sup> plen. mtg., 12 December 2000, U.N. Doc. A/RES/55/153 (LV).

<sup>23</sup> *Nationality of Natural Persons in Relation to Succession of States*, G.A. Res. 59/34, 65<sup>th</sup> plen. mtg., 2 December 2004, U.N. Doc. A/RES/59/34 (LXIX).

<sup>24</sup> *Nationality of Natural Persons in Relation to the Succession of States*, G.A. Res 55/153 (22. lj.) Article 11 (1)–(2).

<sup>25</sup> *Nationality of Natural Persons in Relation to the Succession of States*, G.A. Res 55/153 (22. lj.) Article 20.

<sup>26</sup> *Nationality of Natural Persons in Relation to the Succession of States*, G.A. Res 55/153 (22. lj.) Article 23, Article 26.

<sup>27</sup> *Treaty of Peace between the Allied and Associated Powers and Germany*, Versailles, 28 June 1919, Article 37.

<sup>28</sup> *Treaty of Peace with Turkey*, Lausanne, 24 July 1923, Article 34.

<sup>29</sup> 1920. évi trianoni békeszerződés, 61. cikk, 63. cikk; *Treaty of Peace between the Allied and Associated Powers and Austria*, Saint Germain-en-Laye, 10 September 1919, Article 78. Az illető-



tartózkodási hellyel rendelkező szülőktől,<sup>30</sup> vagy ezek kombinációja,<sup>31</sup> de esetenként a lakossághoz tartozás<sup>32</sup> is elegendő volt. Emellett sajátos kritériumként jelent meg a hűség,<sup>33</sup> valamint a nemzetiségi, faji, nyelvi vagy vallási hovatartozás önállóan<sup>34</sup> vagy különböző variációkban,<sup>35</sup> melyek használatát a szakirodalom olykor etnikai optálásként<sup>36</sup> is említi. Az optálás kvázi honosításnak minősülő esetében, amikor a jogosult egyének az érintett területhez nem vagy kevésbé szoros kapcsolattal kötődnek, vagy ha kötődnek is ahhoz, ám a főszabály szerint nem szerezhetik meg az utódállam állampolgárságát, gyakran használnak az általános honosításhoz hasonló kritériumokat, és gyakran írnak elő meghatározott idejű tartózkodást az adott területen. A megkívánt tartózkodási idő a gyakorlatban különféleképpen jelenik meg, melynél két év<sup>37</sup> vagy akár kilenc év<sup>38</sup> is előfordul. A kvázi honosítás további jellemző kritériuma a korábbi állampolgárságról történő lemondás vagy az állampolgári kötelekből történő elbocsátás igazolása.<sup>39</sup> Utóbbi követelményt a hatá-

ségről lásd bővebben KISTELEKI (12. l.) 205–207; KISTELEKI Károly: „Magyar állampolgárság a XX. században” *Állam- és Jogtudomány* 2000/1–2. 68; GANCZER Mónika: „Az első világháború utáni magyar és osztrák illetőségről” in SZOBOSZLAI-KISS Katalin – DELI Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére* (Győr: Universitas-Győr Nonprofit Kft. 2013) 183–193.

<sup>30</sup> *Treaty between the Principal Allied and Associated Powers and Roumania*, Paris, 9 December 1919, Article 4.

<sup>31</sup> A szokásos tartózkodási hely és az illetőség vagylagosan szerepel például a csehszlovák kisebbségi szerződésben. *Treaty between the Principal Allied and Associated Powers (the British Empire, France, Italy, Japan and the United States), and Czechoslovakia*, St. Germain-en-Laye, 10 September 1919, Article 3.

<sup>32</sup> *Traité de Paris*, Paris, 20 novembre 1815, Article 7.

<sup>33</sup> Belgium belső joga kapcsán állapították meg 1948-ban, hogy az optálás során szükséges a Belgium iránti hűség is, melynek hiányát kétség esetén a hatóságnak kellett bizonyítani. *L. v. Procureur Général*, Belgium, Court of Appeal of Liège, 2 December, 1948. *Annual Digest of Public International Law Cases* 15. 1948. Case No. 79, 265.

<sup>34</sup> Például a csehszlovák nemzetiség és a lengyel nemzetiség kritériumként szerepel a *versailles-i békeszerződés*ben. *Treaty of Peace between the Allied and Associated Powers and Germany*, Article 85, Article 91. A horvát nemzethez tartozás jelent meg kritériumként az 1991. évi horvát állampolgársági törvényben. *Act on Croatian Citizenship of 26 June 1991*, Article 30 (2). A faji kritérium önállóan jelenik meg a lausanne-i békeszerződésben. *Treaty of Peace with Turkey*, Article 32, Article 34. Vallási csoporthoz tartozás jelent meg kritériumként az 1960. évi ciprusi alkotmányban is. *Constitution of Cyprus of 16 August 1960*, Article 2 (3).

<sup>35</sup> Például a faji és nyelvi kritérium együttesen szerepel a *saint-germain-i és a trianoni békeszerződés*ben. *Treaty of Peace between the Allied and Associated Powers and Austria*, Article 80. *1920. évi trianoni békeszerződés*, 64. cikk. Ezekben az esetekben a faj és a nyelv egymás melletti, konjunktív kritériumok voltak, és a nyelv önmagában nem igazolhatta a fajhoz tartozást. Lásd erről *DYM v. (Austrian) Federal Ministry for the Interior*, Austria, Administrative Court (Verwaltungsgerichtshof), Vienna, 9 June, 1921. (No. 12.828 A.) *Annual Digest of Public International Law Cases* 1. 1919–1922. Case No. 155, 222–223; *A. H. v. Federal Ministry of the Interior*, Austrian Administrative Court, 29 December, 1925. (No. 14-072 A.) *Annual Digest of Public International Law Cases* 4. 1927–1928. Case No. 211, 317.

<sup>36</sup> Emile SZLECHTER: *Les Options conventionnelles de nationalité à la suite de cessions de territoires* (Paris: Recueil Sirey 1948) 289.

<sup>37</sup> *Act No. 40/1992 on the Acquisition and Loss of Citizenship of the Czech Republic*, Article 18 (1).

<sup>38</sup> *Law Amending the Law on Citizenship of the Republic of Serbia of 24 September 2007*, Article 52 (1).

<sup>39</sup> *Act No. 40/1992 on the Acquisition and Loss of Citizenship of the Czech Republic*, Article 18 (1); *Law on Yugoslav Citizenship of 19 July 1996*, Article 47 (4).

lyos szabályozásban a *többes állampolgárság és az emiatt fennálló katonai kötelezettségek kiküszöböléséről szóló 1963. évi egyezmény*<sup>40</sup> is rögzíti. Az egyezmény 1. cikke értelmében a saját akaratából – többek között optálás során – más állampolgárságot szerző személy elveszíti korábbi állampolgárságát, amennyiben mindkét állam az egyezmény részese. A kettős állampolgárság kiküszöbölésére a Nemzetközi Jogi Bizottság 1999. évi tervezete is utal, amikor az optálásnál előírja a korábbi állampolgárság megvonását.<sup>41</sup>

Az államutódlás esetei közül a szétválás, az elszakadás és a területátadás során merülhet fel, hogy az egyén több állampolgárságra jogosult, vagy más állam polgára kíván lenni, mint amelyet főszabály szerint megszerezne. Az optáláshoz való jog lehetővé tételével biztosítható, hogy annak az államnak váljon állampolgárává, melyhez leginkább kötődik. Így a fenti kritériumok használatával az adott esetben az egyének területi vagy személyi kötődése alapozhatja meg az optáláshoz való jogot. Szétváláskor és elszakadáskor az érintettek közül olyan személyeknek lenne szükséges biztosítani az állampolgárság megválasztásának jogát, akik mindkét államhoz kötődnek. Területátadáskor ezzel szemben minden olyan személy számára szükséges lenne megadni az optáláshoz való jogot, és ezzel a korábbi állampolgársága visszaszerzésének lehetőségét, akinek állampolgárságát érinti az államutódlás. Előfordulhatnak azonban különös esetek is: amikor az egyének harmadik állam állampolgárságának megszerzésére optálhatnak, vagy amikor olyan egyének számára is biztosítják eme jogot, akik állampolgárságát az adott államutódlás főszabály szerint nem érintené.<sup>42</sup> Utóbbiak azonban kivételes esetben igazolhatók, ha a korábbi történelmi események vagy az államutódlások sora érinti az egyéneket.

A csekély számú nemzetközi jogi szabály is nyitva hagyja az érintett személyek körének meghatározását. Az *1933. évi egyezmény* az utódlással érintett terület lakosságát teszi jogosulttá az optálásra, anélkül, hogy meghatározná a lakosság fogalmát. A lakosság kritériuma minden bizonnyal kiterjed nem csak az elődállam állampolgáira, hanem a területen élő külföldiekre és – a rendelkezés egészét figyelembe véve – kiterjesztő értelmezéssel a hontalanokra is. A *2006. évi egyezmény* az egyén akaratának figyelembevételénél a megfelelő kapcsolattal rendelkező érintett személyekről szól, és megfelelő kapcsolatnak a szokásos tartózkodási hely mellett a jogi köteleket, a születési helyet és az utolsó szokásos tartózkodási helyet tekinti. A Nemzetközi Jogi Bizottság 1999. évi tervezete is a megfelelő kap-

<sup>40</sup> *Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality*, Strasbourg, 6 May 1963.

<sup>41</sup> *Nationality of Natural Persons in Relation to the Succession of States*, G.A. Res 55/153 (22. lj.) Article 11 (4).

<sup>42</sup> Az 1940. augusztus 30-án kelt második bécsi döntés 4. pontja értelmében az optáláshoz való jog az államutódlással érintett terület lakosságán kívül kiterjedt Románia más területein élőkre is – az optáláshoz való jog törvényében rendkívül szokatlan módon –, ugyanis a *trianoni békeszerződéssel* átengedett, azonban a bécsi döntéssel vissza nem csatolt területeken állandó lakóhellyel rendelkező, magyar nemzetiségű személyeknek hat hónapi határidőn belül optálási jogot biztosított a magyar állampolgárság megszerzésére. A második bécsi döntés egyes rendelkezései a magyar jogrendszerbe az alábbi törvényekkel kerültek be. *1940. évi XXVI. törvény a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrésznek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásáról és az országgal egyesítéséről*. Az állampolgárságra vonatkozó rendelkezéseket lásd 4. §.



csolatot említi, ám anélkül, hogy megadná annak meghatározását. Emellett a területátadásnál a szokásos tartózkodási hellyel rendelkezőknek kívánná biztosítani az optáláshoz való jogot, amely a területi kapcsolat kifejezésére leggyakrabban használt kritérium.

Az optálásnál megfigyelhető, hogy korábban az egyéni akarat helyett többnyire a családi egységet helyezték előtérbe, mely kollektív optálásnak<sup>43</sup> is nevezhető. A gyakorlatban a családi egység elvének megfelelően a férj optálási nyilatkozata általában kiterjedt a feleségre, illetve a nagykorúságot el nem érő, általában tizennyolc év, de olykor huszonnégy év<sup>44</sup> alatti gyermekekre is. A szabály olykor olyannyira szigorú volt, hogy például egy 1918-ban eltűnt férfi felesége nem tudott optálni a világháborút követően, mivel házas volt és a férje nem optált. Az osztrák közigazgatási bíróság kimondta, hogy csak abban az esetben optálhatna, ha elválna.<sup>45</sup> A válásra az optálásra nyitva álló határidő alatt is sor kerülhetett, így ezt követően a nő önállóan optálhatott.<sup>46</sup> A feleség állampolgárságának eltérő alakulása a válás mellett olykor hosszú különélés esetén is elfogadott volt.<sup>47</sup> A férjzett nő akarata tehát a gyakorlatban ritkán érvényesülhetett, de már az első és a második világháború után is található arra példa, amikor a nő férjétől vagy általánosságban a házastárs eltérően rendelkezhetett állampolgárságáról.<sup>48</sup> Napjainkban az egyéni optálás tekinthető elfogadottnak. Az állampolgárságról, vagyis az egyén saját státuszáról történő döntés – nagykorúsága<sup>49</sup> és cselekvőképessége<sup>50</sup> esetén – nem

<sup>43</sup> Georges SCELLE: *Précis de droit des gens: principes et systématique II.* (Paris: Sirey 1934) 158; SZLECHTER (36. lj.) 336–340; WENINGER László Vincze: *Az új nemzetközi jog* (Budapest: Turcsány Antal 1927) 91.

<sup>44</sup> *1939. évi egyezmény a Magyar Királyság és a Cseh-Szlovák Köztársaság között a Bécsben, 1938. november hó 2-án kelt döntőbírói határozattal Magyarországnak ítélt terület visszacsatolásával kapcsolatos állampolgársági kérdések szabályozása tárgyában*, 1. cikk. Kihirdette: 2.200/1939. M. E. sz. rendelet a Bécsben, 1938. november hó 2-án kelt döntőbírói határozattal Magyarországnak ítélt terület visszacsatolásával kapcsolatos állampolgársági kérdések szabályozása tárgyában Budapesten 1939. évi február hó 18-án kelt magyar-csehszlovák egyezmény kihirdetéséről. Végrehajtása: 253.000/1939. B. M. sz. rendelet.

<sup>45</sup> *Kugler v. (Austrian) Federal Ministry for the Interior*, Austria, Administrative Court (Verwaltungsgerichtshof), Vienna, 29 September, 1921. (No. 12.891 A.) *Annual Digest of Public International Law Cases 1.* 1919–1922. Case No. 153, 221.

<sup>46</sup> *A. P. v. Federal Ministry of the Interior*, Austrian Administrative Court, 6 October, 1925. *Annual Digest of Public International Law Cases 4.* 1927–1928. Case No. 212, 318.

<sup>47</sup> *Julianna M. v. Josef Sch.*, Supreme Court of Hungary, 14 December, 1927. *Annual Digest of Public International Law Cases 4.* 1927–1928. Case No. 203, 309.

<sup>48</sup> *Treaty of Peace between Poland, Russia and the Ukraine*, Riga, 18 March 1921, Article 6 (4); *Treaty of Peace with Italy*, Paris, 10 February 1947, Annex VI. Article 6 (2); *1949. évi egyezmény a Magyar Köztársaság és a Román Népköztársaság között az állampolgárság egyes kérdéseinek szabályozása tárgyában*, 9. cikk. Kihirdette: *1949. évi XIV. tv. a Magyar Köztársaság és a Román Népköztársaság között az állampolgárság egyes kérdéseinek szabályozása tárgyában Bukarestben, az 1949. évi február hó 10. napján kelt egyezmény becikkelyezéséről.*

<sup>49</sup> A tizennyolc év feletti személy opciós nyilatkozata önálló vizsgálatának szükségességét állapította meg például az osztrák közigazgatási bíróság 1922-ben. *G. M. v. (Austrian) Federal Ministry for the Interior*, Austria, Administrative Court (Verwaltungsgerichtshof), Vienna, 20 March, 1922. (No. 13.047 A.) *Annual Digest of Public International Law Cases 1.* 1919–1922. Case No. 151, 219.

<sup>50</sup> *E. W. v. Federal Ministry of the Interior*, Austrian Administrative Court, 6 March, 1925. (No. 13.783 A.) *Annual Digest of Public International Law Cases 4.* 1927–1928. Case No. 214, 319.

függhet egy másik személy döntésétől.<sup>51</sup> A nemek közötti egyenlőség megvalósulása következtében a férj nyilatkozata nem hathat ki a feleség állampolgárságára az ő akarata ellenére. Emellett az azonos neműek házasságát elfogadó államok növekvő száma is azt támasztja alá, hogy ma már az egyéni optálás mozdítandó elő a kollektív optálással szemben. Egy esetben azonban mégis megfelelő megoldás – nemekre történő utalás nélkül – a házastársra kiható optálás, amennyiben az a hontalan házastárs állampolgárság-szerzését mozdítja elő.<sup>52</sup>

A gyermekeknél ezzel szemben megőrzendő a családi egység alapján, hogy a szülő optálása kiterjedjen a gyermekekre, mely megfelelő védelmet nyújt a kiskorú gyermeknek és az optálási időszak alatt született gyermekeknek egyaránt. A gyermekeknél továbbra is a nagykorúsághoz lenne szükséges kötni az önálló optálási nyilatkozat megtételét, habár az 1990-es évek elején olyan példa is fellelhető, ahol erre tizenöt éves kort határoztak meg.<sup>53</sup> Emellett követendő lehet az a megoldás, mely szerint a gyermeknek nagykorúsága előtt, de egy bizonyos életkor felett hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy a szülők optálása alapján megváltozzon állampolgársága. Erre már a *trianoni békeszerződés* végrehajtásánál is találunk példát, miszerint a tizenhét évesnél fiatalabb, de atyai hatalom alatt nem álló gyermek, valamint a gondnokság alá helyezett cselekvőképtelen személy nevében a törvényes képviselő tehet meg az optálási nyilatkozatot, melynek megtétele előtt a tizenkettedik életévét betöltött kiskorút meg kellett hallgatni.<sup>54</sup> A kiskorú gyermek hozzájárulása az optáláshoz a legutóbbi gyakorlatban is megjelenik, például tizenégy<sup>55</sup> vagy tizenöt évhez<sup>56</sup> kötve.

A szülők egyéni optálásának elfogadottsága miatt, a szülők eltérő optálása esetére is megfelelő szabályok alkotása szükséges. Erről ugyanis csak az Európa Tanács égisze alatt létrejött, *a többes állampolgárság és az emiatt fennálló katonai kötelezettségek kiküszöböléséről szóló 1963. évi egyezmény*<sup>57</sup> tartalmaz rendelkezést.<sup>58</sup> Eszerint ha csak az egyik szülő veszíti el állampolgárságát az optálás útján, úgy a gyermek állampolgárságát ezen állampolgárság szerinti államnak kell rendeznie, lehetőség szerint azzal a megkötéssel, hogy a gyermek állampolgársága a másik szülő vagy a gyermek gyámja bejegyzésével változhat meg.<sup>59</sup> Megfelelő szabá-

<sup>51</sup> SZLECHTER (36. l.) 341.

<sup>52</sup> *Law on Yugoslav Citizenship of 19 July 1996*, Article 47 (1).

<sup>53</sup> *Act 40/1992 on Acquisition and Loss of Citizenship of the Czech Republic*, Article 18 (3).

<sup>54</sup> Lásd 6.500/1921. M. E. sz. rendelet a trianoni békeszerződésben foglalt állampolgársági rendelkezések ismertetéséről és végrehajtásáról, 5. §. BRÓDY Aladár – BÁN Kálmán: *Állampolgárság és illetőség. A Magyarországon érvényben lévő jogszabályok összefoglaló ismertetése, különös tekintettel a belügyminisztérium és a közigazgatási bíróság legújabb gyakorlatára* (Budapest: Dr. Bródy Aladár és Dr. Bán Kálmán 1938) 25.

<sup>55</sup> *Law on Yugoslav Citizenship of 19 July 1996*, Article 47 (5).

<sup>56</sup> *Citizenship Act of the Republic of Slovenia of 25 June 1991*, Article 14 (1)–(3).

<sup>57</sup> *Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality*.

<sup>58</sup> *Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality*, Article 1 (1).

<sup>59</sup> *Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality*, Article 1 (3).

lyozás lehet a szülők eltérő optálása esetén a gyermek állampolgárságra vonatkozó közös szülői nyilatkozata,<sup>60</sup> vagy a fent említettekhez hasonlóan bizonyos életkor felett a gyermek hozzájárulása is feltétel lehet az egyik vagy a másik szülő állampolgársága követésének.

### 3. AZ OPTÁLÁS FORMAI ÉS IDŐBELI KERETEI

Az opció jogát írásbeli vagy jegyzőkönyvbe vett szóbeli nyilatkozattal lehet gyakorolni, de kivételként található példa a hallgatóságos optálásra is, amely – visszatérve a *ius emigrandi* jellegéhez – a kivándorlás tényével valósul meg.<sup>61</sup> Az opció gyakorlása az állampolgárság megtartásának vagy megválasztásának „igényét”<sup>62</sup> jelenti, melyet az állam – valamely hatóságán keresztül megvalósuló – elfogadó aktusa követ. Éppen ezért az opciós nyilatkozat nem nevezhető egyoldalúnak.

Az opció jogának gyakorlására általában meghatározott határidő áll rendelkezésre, mely, többek között, három hónap,<sup>63</sup> hat hónap,<sup>64</sup> egy év,<sup>65</sup> két év,<sup>66</sup> három év,<sup>67</sup> négy év,<sup>68</sup> öt év,<sup>69</sup> vagy akár hat év<sup>70</sup> is lehet, és találunk példát a határidő meg-

<sup>60</sup> *Act 40/1992 on Acquisition and Loss of Citizenship of the Czech Republic*, Article 18 (4).

<sup>61</sup> *Convention concerning Questions of Option and Nationality (Germany and Poland)*, Vienna, 30 August 1924, Article 17.

<sup>62</sup> Ezt a kifejezést használja a *trianoni békeszerződés* 63. cikke is, jól mutatva az optáláshoz való jog jelentését. *1920. évi trianoni békeszerződés*, 63. cikk. Lásd HALÁSZ Iván – SCHWEITZER Gábor: „69. § [Állampolgárság]” in JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja II.* (Budapest: Századvég 2009) 2436.

<sup>63</sup> *Treaty on Returning the Territory of Ifni to the Kingdom of Morocco by the State of Spain*, Fez, 4 January 1969, Article 3.

<sup>64</sup> *1939. évi egyezmény a Magyar Királyság és a Cseh-Szlovák Köztársaság között a Bécsben, 1938. november hó 2-án kelt döntőbírói határozattal Magyarországnak ítélt terület visszacsatolásával kapcsolatos állampolgársági kérdések szabályozása tárgyában*, 3. cikk; *1940. augusztus 30-án kelt második bécsi döntés*, 4. pont, *1940. évi XXVI. törvénycikk a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrésznek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásáról és az országgal egyesítéséről*, 4. §; *1949. évi egyezmény a Magyar Köztársaság és a Román Népköztársaság között az állampolgárság egyes kérdéseinek szabályozása tárgyában*, 4. cikk (2) bek.; *Citizenship Act of the Republic of Slovenia of 25 June 1991*, Article 40 (1).

<sup>65</sup> *Treaty of Peace between the Allied and Associated Powers and Austria*, Article 78; *Law on Yugoslav Citizenship of 19 July 1996*, Article 47 (1).

<sup>66</sup> *Treaty of Peace between the Allied and Associated Powers and Germany*, Article 37.

<sup>67</sup> *Treaty of Constantinople (Russia and Ottoman Empire)*, Constantinople, 8 February 1879, Article VII. A szerződés alapján az egyének az opciót nem nyilatkozattétellel, hanem kivándorlással gyakorolhatták.

<sup>68</sup> *Treaty of Constantinople (Bulgaria and the Ottoman Empire)*, Constantinople, 29 September 1913, Article VII.

<sup>69</sup> *Law on Citizenship of the Republic of Serbia of 21 December 2004 (Law Amending the Law on Citizenship of the Republic of Serbia of 24 September 2007, Official Gazette of the Republic of Serbia, 90/07)*, new Article 52 (4).

<sup>70</sup> *Friedens-Tractat zwischen Oesterreich, Preußen und Dänemark vom 30. Oktober 1864*, Wien, 30. Oktober 1864, Artikel XIX.

hosszabbítására,<sup>71</sup> és határidő nélküli meghatározásra is.<sup>72</sup> Mivel a jog gyakorlása mint cselekmény a nyilatkozat megtételét jelenti, a megadott határidőn belül csupán ennek kell megtörténnie, amelynek – figyelembe véve az érintettek tájékoztatását – nem célszerű két évnél kevesebbnek lennie. Az optálás hatályos nemzetközi jogi szabályozása a határidő kérdését nem rendezi, és a Nemzetközi Jogi Bizottság tervezete is csupán az „ésszerű határidő” követelményét említi.<sup>73</sup>

Az opció visszavonhatóságáról eltérő nézetek alakultak ki, egyesek szerint az opció visszavonható az optálásra nyitva álló határidő lejártáig,<sup>74</sup> mások szerint a nyilatkozatot nem lehet visszavonni,<sup>75</sup> és a korábbi állapotot csak utólag, az általános honosítási eljárás szerint lehet visszaállítani.<sup>76</sup> A nyilatkozat visszavonása valójában addig az időpontig tehető meg úgy, hogy az az állampolgárság alakulásában ne okozzon zavart, ameddig a hatóság azt el nem ismeri. Ezt követően ugyanis megtörténik a régi állampolgárság visszaszerzése vagy az új állampolgárság megszerzése, melynek megváltoztatásához valószínűleg csak az általános honosítási szabályok szolgálhatnak alapul.

#### 4. AZ OPTÁLÁSHOZ VALÓ JOG HATÁSA AZ ÁLLAMPOLGÁRSÁG VÁLTOZÁSÁRA

Kezdetekben, az automatikus állampolgárság-változás és az ehhez kapcsolódó kivándorlási jog korában, az állampolgárság megváltozása az államutódlás időpontjában következett be. A *ius emigrandi* időszakában a korábbi állampolgárság visszaszerzése az elcsatolt területről elvándorló egyén átköltözésével történt meg, tehát az egyén kifejezett nyilatkozata helyett egy cselekménnyel valósult meg az

<sup>71</sup> Csehszlovákia 1992. december 31-én történt megszűnése után a cseh törvény opciós jogot biztosított azoknak is, akik a Szlovák Köztársaság állampolgárai voltak, de inkább a cseh állampolgárságot szerették volna megszerezni. Az optálásra egyéves, 1993. december 31-ig tartó határidőt állapított meg a törvény, de 1993 októberében egy módosítással lehetővé tették eme határidő meghosszabbítását, melyet így 1994. június 30-ig toltak ki. *Act No. 40/1992 on the Acquisition and Loss of Citizenship of the Czech Republic*, Article 18 (1), Article 27b. Ez a cikk egy 1993. október 12-én elfogadott törvényt által került be az állampolgársági törvénybe. Lásd *Law No. 272 of 12 October 1993; L'ordonnance No. 337/1993 du Rec. du 15 décembre 1993*. Lásd Jiri MALENKOVSKY: État: „Création, transformation, frontières, attitude à l'égard du droit international. Problèmes juridiques liés à la partition de la Tchécoslovaquie” *Annuaire Français de Droit International* 1993. 326.

<sup>72</sup> *Act No. 40/1992 on the Acquisition and Loss of Citizenship of the Czech Republic*, Article 6.

<sup>73</sup> *Nationality of Natural Persons in Relation to the Succession of States*, G.A. Res 55/153 (22. lj.) Article 11 (5).

<sup>74</sup> BRÓDY–BÁN (54. lj.) 25.

<sup>75</sup> *Dittmann v. Governor of Pomorze (Pomerania)*, Poland, Supreme Administrative Court, 16 June, 1924. *Annual Digest of Public International Law Cases* 2. 1923–1924. Case No. 139, 255–256; *J. E. v. Federal Ministry of the Army*, Austrian Administrative Court, 6 October, 1925. (No. 13.981 A.) *Annual Digest of Public International Law Cases* 4. 1927–1928. Case No. 213, 319.

<sup>76</sup> *Dittmann v. Governor of Pomorze (Pomerania)*, Poland, Supreme Administrative Court, 16 June, 1924. *Annual Digest of Public International Law Cases* 2. 1923–1924. Case No. 139, 256; *Option of Nationality (Austria) Case*, Austria, Administrative Court, 17 May, 1932. *Annual Digest of Public International Law Cases* 6. 1931–1932. Case No. 131, 259.

egyéni akarat, és ezzel egy időben változott az állampolgárság.<sup>77</sup> Az idők során azonban a különböző megoldások szövevényessé tették az optáláshoz való jog hatását az állampolgárság megváltozására.

Éppen ezért tisztázandó, hogy mely cselekmény tekinthető optálásnak, és mely cselekmény az, amely az állampolgárság megváltozását eredményezi. Emellett az optálás hatályára vonatkozóan is több megoldás alakult ki, nemcsak a nemzetközi szerződésekből, hanem az elméletben egyaránt. A nemzetközi szerződési szabályok különböző értelmezése is megfigyelhető, még azokban az esetekben is, amikor a szerződés szövege egyértelműnek tűnik. Az optáláshoz való jog hatálya külön vizsgálándó azokban az esetekben, amikor az optálás célja az elődállam állampolgárságának visszaszerzése vagy fenntartása, illetve amikor az egyén optálása (valamely) utódállam vagy harmadik állam állampolgárságának megszerzéséhez szükséges.

#### 4.1. AZ OPTÁLÁSI NYILATKOZAT ÉS A HATÓSÁG ÁLTALI ELISMERÉS

Az optálás megtörténeése különféleképpen értelmezhető aszerint, hogy az az optálási nyilatkozat megtételét vagy annak hatóság általi elismerését jelenti. Az optáláshoz való jog gyakorlása nyilvánvalóan az egyén nyilatkozatának megtételét jelenti, azonban kérdéses, hogy az állampolgárság megváltozását is ez eredményezi-e. Az optálási nyilatkozatot ugyanis az állam részéről egy hatósági döntés is követi, mely az optálási jogosultságot értékelve, dönt annak elfogadhatóságáról.

Az erre vonatkozó egyik álláspont szerint az optálási nyilatkozat konstitutív hatályú, vagyis az állampolgárság megváltozását annak megtétele eredményezi, és a hatósági döntés csupán deklarativnak tekinthető.<sup>78</sup> Ezt fejtette ki a német birodalmi törvényszék 1923-ban akként, hogy az opció jogi természete minden esetben szükségessé teszi a nyilatkozat napján történő hatályba lépést, és az állampolgárság ekkor történő megváltozását.<sup>79</sup> Hasonló álláspontra helyezkedett egy évvel később az osztrák közigazgatási bíróság is, mely szerint a békeszerződés által használt „gyakorol” kifejezés arra utal, hogy az optálási nyilatkozattal gyakorolja jogát, és így ekkor szerzi meg az állampolgárságot és a hatósági döntés éppen ezért csupán deklarativ természetű lehet.<sup>80</sup> Ausztria és Csehszlovákia *az állampolgárságról és a kisebbségek védelméről szóló, 1920-ban kelt brnói szerződésben* is így állapodott meg. A szerződés 7. cikke értelmében „az optálási nyilatkozat [...] az optáló egyén egyoldalú aktusa, amely jogi státuszát hozza létre, és a tanúsítvány, ame-

<sup>77</sup> Az emigrációhoz való jog utóéletére még a XX. század elején is található kivételes példa, amikor nem az optálással, hanem az ahhoz kapcsolódó kiköltözési kötelezettség teljesítésével változott az állampolgárság. *Treaty of Amity between Albania and Turkey*, Ankara, 15 December 1923, Article 3.

<sup>78</sup> WENINGER (43. l.) 91.

<sup>79</sup> *Germany v. Sch. (Effect of Option)*, Germany, Reichsgericht in Civil Matters, 30 November, 1923. *Annual Digest of Public International Law Cases* 2. 1923–1924. Case No. 138, 254–255.

<sup>80</sup> *S. Ferdinand v. (Austrian) Federal Chancellery*, Austria, Administrative Court (Verwaltungsgerichtshof), Vienna, 23 December, 1924 (No. 13.713A). *Annual Digest of Public International Law Cases* 1. 1919–1922. Case No. 150, 218.



lyet a hatóságok erről az aktusról kiállítanak, csupán deklaratív természetűek.”<sup>81</sup> Erre hívta fel a figyelmet az osztrák közigazgatási bíróság is, amikor az állam aktusát irrelevánsnak nyilvánította.<sup>82</sup> A csehszlovák legfelsőbb közigazgatási bíróság is megállapította, hogy az optálás kizárólag az egyén akarata alapján történik, és az állam hozzájárulása nélkül változtatja meg az állampolgárságot.<sup>83</sup>

Ezzel szemben a másik álláspont szükségesnek tartja az optálási nyilatkozatot követően a hatóság döntését is ahhoz, hogy az állampolgárság megváltozzon. Eszerint a hatóság döntése tekinthető konstitutív, az állampolgárság változását eredményező aktusnak. Kifejezetten rendelkezett erről az *1922-ben kelt német-lengyel egyezmény Felső-Sziléziáról*, mely szerint az opció hatálya a hatóság döntése napján áll be.<sup>84</sup> Ezt a nézetet igazolja továbbá a damaszkuszi polgári bíróság 1924-ben hozott döntése, mely szerint az olasz állampolgárságért optáló személy, aki meghalt, mielőtt az olasz állam elfogadta volna az opciót, nem szerezhette meg az olasz állampolgárságot, mivel opciója – az elfogadás hiányában – nem vált hatályossá.<sup>85</sup> Az első világháborút követően az osztrák közigazgatási bíróság ítélkezési gyakorlata nem volt egységes, ugyanis 1921-ben hozott ítélete ezt a nézetet támasztotta alá, melyben megállapította, hogy a belügyminisztérium helyesen járt el, amikor elutasította az optálási nyilatkozatot azon az alapon, hogy az egyén nem szolgáltatott megfelelő bizonyítékot német nemzetisége igazolására, mivel az optáló egyéné a bizonyítási teher.<sup>86</sup> Megfigyelhető az a nézet is, mely szerint az állampolgárság megváltozását a hatósági döntés keletkezteti, azonban az optálási nyilatkozat megtételének időpontjára visszaható hatállyal,<sup>87</sup> amely például az *1921. évi rigai békeszerződésben* is megfogalmazást nyert.<sup>88</sup>

Az első nézet kialakulására minden bizonnyal hatással volt az opciós jog korábbi megoldása, az emigrációhoz való jog, melynél a kiköltözés cselekménye egyben az akarat kifejezése volt, és az állampolgárság megváltozását is ez eredményez-

<sup>81</sup> *Treaty between the Austrian Republic and the Czecho-Slovak Republic with Regard to Citizenship and to the Protection of Minorities*, Brünn, 7 June 1920.

<sup>82</sup> *Option of Nationality (Austria) Case*, Austria, Administrative Court, 17 May, 1932. *Annual Digest of Public International Law Cases* 6. 1931–1932. Case No. 131, 259.

<sup>83</sup> *Option (Loss of Nationality) Case*, Czechoslovakia, Supreme Administrative Court, 26 September, 1934. (No. 17.917.) *Annual Digest of Public International Law Cases* 7. 1933–1934. Case No. 114, 289–290.

<sup>84</sup> *Deutsch-polnisches Abkommen über Oberschlesien*, Genf, 15. Mai 1922, Artikel 49. §. 29.

<sup>85</sup> *Option of Nationality (Syria) Case*, Syria, Civil Tribunal of Damascus, 16 December, 1924. *Annual Digest of Public International Law Cases* 2. 1923–1924. Case No. 141, 257–258.

<sup>86</sup> *Finkelstein v. (Austrian) Federal Ministry for the Interior*, Austria, Administrative Court (Verwaltungsgerichtshof), Vienna, 9 June, 1921 (No. 12.830 A). *Annual Digest of Public International Law Cases* 1. 1919–1922. Case No. 154, 221–222. Hasonló megállapítását lásd *Dym v. (Austrian) Federal Ministry for the Interior*, Austria, Administrative Court (Verwaltungsgerichtshof), Vienna, 9 June, 1921 (No. 12.828 A). *Annual Digest of Public International Law Cases* 1. 1919–1922. Case No. 155, 223.

<sup>87</sup> Jan Hendrik Willem VERZIJL: *International Law in Historical Perspective V.* (Leiden: A. W. Sijthoff 1972) 173. Az osztrák közigazgatási bíróság is ilyen tartalmú döntést hozott 1929. március 21-én (R. 399/28). Hivatkozva *Annual Digest of Public International Law Cases* 5. 1929–1930. 247.

<sup>88</sup> *Treaty of Peace between Poland, Russia and the Ukraine*, Article 6 (6), Article 6 (8).



te. Ezenkívül nyilvánvalóan erősítette az egyén akaratának elmélete is. Manapság azonban az emigrációhoz való jog ebben az értelemben eltűnt, és az egyén akaratának elmélete önmagában nem alkalmazható. Az állampolgárság – az egyén és az állam közötti kapcsolat lévén – nem keletkezhet kizárólag az egyén döntése alapján. Ez ugyanis az állam szuverenitásának korlátozását jelenthetné, amely nem igazolható. Emellett, ha az optálási nyilatkozat eredményezné az állampolgárság változását, az azt esetlegesen elutasító hatósági döntés semmissé tenné, zavart okozva ezáltal az egyén státuszában. Az egyén nyilatkozatát konstitutívnak minősítő nézet esetleg azzal lenne igazolható, ha az optálás feltételeit nemzetközi karakterűnek tekintenénk, amelyek nemzetközi szerződésben meghatározottak. Ezt fejtette ki Kaeckenbeeck választottbíró is, elutasítva az optálás elfogadhatóságára vonatkozó belső jogi szabályozást.<sup>89</sup> Nemzetközi szerződési előírásokkal valóban megvalósítható lenne, hogy az állam az elfogadó aktust előre, a szerződési kötelezettség vállalásával tegye meg. Ez azonban csak részletes és egyértelmű optálási feltételek leírásával lenne alkalmas arra, hogy a gyakorlatban alkalmazható legyen. Az érintett személyi kör kapcsán tárgyalt kritériumok értelmezési nehézségei is jól mutatják, hogy ez aligha járható út, így nyilvánvalóan szükséges a belső jogi szabályok figyelembevétele az optálás elfogadása során. Ebből pedig következik az állam szükséges mérlegelési jogköre, amely kizárja az optálási nyilatkozat konstitutív jellegét. Mindezek alapján megállapítható, hogy az egyén az optáláshoz való jogát ugyan a nyilatkozat megtételével gyakorolja, az állampolgárság megváltozását azonban minden bizonnyal az állam részéről tett hatósági döntés eredményezi, így eme döntés tekinthető konstitutív hatályúnak. Az opciós jog tehát, mint az fentebb megállapítást nyert, az állampolgárság „igénylésének” joga,<sup>90</sup> nem pedig az állampolgárság megváltoztatásának joga, melyről a végső döntés az államot illeti.

Kérdéses azonban, hogy a hatósági döntés az állampolgárság megváltozását a döntés időpontjában eredményezi, esetleg visszaható hatálya van az optálási nyilatkozat időpontjára vagy az államutódlás időpontjára, vagy annak hatása az állampolgárság megváltozása helyett a korábbi állampolgárság megtartása. Számos nézet alakult ki erre vonatkozóan, melyek külön-külön vizsgálandók az optálás fajainál.

#### 4.2. AZ OPTÁLÁS EREDMÉNYE: A KORÁBBI ÁLLAMPOLGÁRSÁG VISSZASZERZÉSE VAGY MEGTARTÁSA?

Az optálás hatálya abban az esetben a legvitatottabb, amikor célja a korábbi állampolgárság visszaszerzése vagy fenntartása, amely vitát már a két ige használata is érzékelteti. Az opció eme fajtájára elszakadás és területátadás esetén nyílnak lehetőségek. Különböző megoldások és ezekhez kapcsolódó elméletek jelentek meg arra

<sup>89</sup> *Germany and Poland (Interpretation of Minorities Treaty)*, Kaeckenbeeck, Arbitrator, 10 July, 1924. *Annual Digest of Public International Law Cases* 2. 1923–1924. Case No. 134, 249–250.

<sup>90</sup> 1920. évi trianoni békeszerződés, 63. cikk.

vonatkozóan, hogy az optálás gyakorlása vagy annak elmaradása esetén az állampolgárság milyen időpontban változik meg.

Az első nézet értelmében az optálásra jogosult személyek korábbi állampolgársága megmarad egészen addig, amíg az optálásra nyitva álló határidő le nem jár.<sup>91</sup> Az elmélet szerint az optálás a meglévő állampolgárság megtartása iránti igényt fejezi ki, tehát az optáló egyének állampolgársága nem változik meg. Az optálást nem gyakorló személyek az optálásra nyitva álló határidő lejártának napján szerzik meg az utódállam állampolgárságát, így a szuverenitás megváltozása és a határidő letelte között külföldi állampolgárnak tekintendők. Ezért azok a gyermekek, akik az államutódlást követően, de az optálás határideje előtt születnek az utódállam területén, és szüleik jogosultak optálásra, az elődállam állampolgárává válnak.<sup>92</sup> A halasztó hatályú opciónak is nevezett értelmezés szerint tehát a szuverenitás változása nem hat ki azon személyek állampolgárságára, akik jogosultak az optálásra. Az optáláshoz való jog biztosítása ugyanis az állampolgárság megváltozását elhalasztja az arra adott határidő lejártáig. Az elmélet képviselői, elutasítva azt a nézetet, hogy az adott területhez kötődő egyének az ott szuverenitást gyakorló állam állampolgárai legyenek,<sup>93</sup> többek között azzal érvelnek, hogy az állampolgárságnak akkor kell változnia, amikor az egyén hűsége az állam irányában megmutatkozik,<sup>94</sup> és az államutódlással érintett egyének státuszának egységességére kell törekedni.<sup>95</sup> Az elmélet képviselői továbbá a másik két elmélet bírálatával igazolják saját nézetüket,<sup>96</sup> melyek ismertetésére az adott elméleteknél kerül sor.

A második elmélet szerint az optálásra jogosult egyének állampolgársága megváltozik a szuverenitás változásával, függetlenül attól, hogy később gyakorolják-e opciós jogukat. Ám eme nézet képviselői az optálásnak a szuverenitás változására visszaható hatályt tulajdonítanak.<sup>97</sup> Ennek eredményeként az optálási nyilatkozatot tevő személyekre úgy kell tekinteni, mintha nem veszítették volna el korábbi állampolgárságukat, és nem szereztek volna meg az utódállam állampolgárságát.<sup>98</sup>

Ezt állapította meg a csehszlovák-magyar vegyes döntőbíróóság, mely szerint az egyént optálás esetén az optálás előtti időben is magyar állampolgárnak kell tekinteni, mivel a békeszerződés az opció jogával nem csehszlovák, hanem magyar állampolgárságot biztosít neki. A döntőbíróóság szerint az egyének, az optáláshoz való jog gyakorlása következtében úgy tekintendők, mint akik a magyar állampolgárságukat sosem veszítették el.<sup>99</sup> Az optálás eszerint visszaható hatályú, és az állampolgár-

<sup>91</sup> George COGORDAN: *Droit des gens. La nationalité au point de vue des rapports internationaux* (Paris: L. Larose, Libraire-Éditeur 1879) 305; SCELLE (43. lj.) 160–162.

<sup>92</sup> Lásd erről SZLECHTER (36. lj.) 330.

<sup>93</sup> COGORDAN (91. lj.) 305.

<sup>94</sup> COGORDAN (91. lj.) 351.

<sup>95</sup> SCELLE (43. lj.) 162.

<sup>96</sup> Lásd COGORDAN (91. lj.) 305; SCELLE (43. lj.) 160–161.

<sup>97</sup> Albert ZORN: *Grundzüge des Völkerrechts* (Leipzig: Verlagbuchhandlung von J. J. Weber 1903) 62; KUNZ (12. lj.) 153; RONEN (11. lj.) 998.

<sup>98</sup> Lásd John WESTLAKE: *International Law I.* (Cambridge: Cambridge University Press 1902) 73.

<sup>99</sup> *Ladislav Chira Fils v. Czechoslovak State*, Czechoslovak-Hungarian Mixed Arbitral Tribunal (Schreiber, Szladits, Hora), 9 July, 1929. *Annual Digest of Public International Law Cases* 5. 1929–1930. Case No. 149, 246.

ság automatikus elvesztésének elve – még ha arról a szerződés kifejezetten rendelkezik is – megdönthető az optálással. Erre utalt a trianoni békeszerződésben foglalt állampolgársági rendelkezések ismertetéséről és végrehajtásáról szóló 6.500/1921. M. E. sz. rendelet II. része is, amely „a magyar állampolgárság fenntartása” kifejezést használta.<sup>100</sup> Talán ez lehet az oka, hogy a magyar szakirodalomban talált megállapítás is a visszaható hatály mellett foglal állást.<sup>101</sup> A magyar esetek értelmezése tehát teljesen ellentmondott a békeszerződés által előírtaknak, melynek az optálásra vonatkozó fordulata egyértelműen arra utal, hogy az egyének elvesztették a korábbi állampolgárságot, amelyet később visszaigényelhettek. A *trianoni békeszerződés* 61. cikkének „a magyar állampolgárság kizárásával”, illetve 63. cikkének „akik magyar állampolgárságukat elvesztik” fordulata egyaránt arra utal, hogy a békeszerződés hatályba lépésével *ipso facto* automatikusan elveszítették magyar állampolgárságukat azok a személyek, akiknek illetősége az elcsatolt területeken volt. A békeszerződés 63. cikke úgy folytatódik, hogy „akik magyar állampolgárságukat elvesztik és a 61. Cikk értelmében jogérvényesen új állampolgárságot szereznek, jogukban áll [...] annak az Államnak állampolgárságát igényelni (opció) [...]”.<sup>102</sup> Megjegyzendő, hogy az említett rendelet értelmében optálás ténye akkor eredményezte a magyar állampolgárság fenntartását, amikor a belügyminiszter megállapította az optálásra jogosító feltételek fennállását, vagyis az optálási nyilatkozat, illetve annak megtörténtét tanúsító hatósági igazolvány még nem jelentette az állampolgárság fenntartásának elismerését.<sup>103</sup> Ez a korábban tett azon megállapítást támasztja alá, miszerint az optálás az állam elfogadását mutató hatósági aktussal váltja ki hatását.

A magyar gyakorlatban hasonló megoldást mutat az 1938. november 2-án kelt első bécsi döntést követően, *Csehszlovákia és Magyarország által 1939. február 18-án kötött szerződés*.<sup>104</sup> Az egyezmény a cseh, szlovák és ruszin nemzetiségű személyeknek biztosított optáláshoz való jog visszaható hatályát *expressis verbis* tartalmazta. A 3. cikk értelmében „[a]z optálás joghatálya 1938. évi november hó 2-ával következik be”, vagyis a szuverenitás változását eredményező első bécsi döntés időpontjában.

A releváns gyakorlatból példaként említhető még a Savoya és Nizza területére vonatkozó *1860. évi turini szerződés* 6. cikke, melyben a „megtartani” („*conserver*”) ige használata jól mutatja, hogy az optálás célja nem az állampolgárság „visszaszerzése” volt.<sup>105</sup> A Schleswig és Holstein területét érintő *1864-ben kötött bécsi*

<sup>100</sup> 6.500/1921. M. E. sz. rendelet a trianoni békeszerződésben foglalt állampolgársági rendelkezések ismertetéséről és végrehajtásáról, II. rész.

<sup>101</sup> BUZA László – HAJDU Gyula: *Nemzetközi jog* (Budapest: Tankönyvkiadó 1968) 179.

<sup>102</sup> 1920. évi trianoni békeszerződés, 61. cikk, 63. cikk.

<sup>103</sup> 6.500/1921. M. E. sz. rendelet a trianoni békeszerződésben foglalt állampolgársági rendelkezések ismertetéséről és végrehajtásáról, 12. §.

<sup>104</sup> 1939. évi egyezmény a Magyar Királyság és a Cseh-Szlovák Köztársaság között a Bécsben, 1938. november hó 2-án kelt döntőbírói határozattal Magyarországnak itélt terület visszacsatolásával kapcsolatos állampolgársági kérdések szabályozása tárgyában, 3. cikk.

<sup>105</sup> *Traité de Turin*, Turin, 24 March 1860, Article 6. A szerződésben lévő optálás visszaható hatályáról bővebben lásd André WEISS: *Traité théorique et pratique de droit international privé I. De la nationalité* (Paris: L. Larose & Forcel, Éditeurs 1892) 545–546, 555.

*békeszerződés* 19. cikke a „fenntart” („*maintenue*”) kifejezéssel jelezte az optálás visszaható hatályát.<sup>106</sup> A „megtartani” („*conserver*”) ige található az Elzász-Lotaringia területét rendező *1871. évi Frankfurti szerződés*<sup>107</sup> 2. cikkében is. Bár George Cogordan ebben saját elméletének – az optálás felfüggesztő hatályaként ismertetett előbbi nézet – igazolását látta, ám valójában a visszaható hatály elméletét támasztja alá. A Cogordan által is említett<sup>108</sup> francia bírói ítéletek ugyanis az egyéneket a szerződés hatályba lépése és az optálásra nyitva álló határidő között „feltételtől függően” („*pendente conditione*”) tekintették franciának,<sup>109</sup> tehát csak abban az esetben, ha az optálás mint feltétel megtörtént. Ez alapján azok a személyek, akik nem gyakorolták opciós jogukat, nem minősülhettek ebben az időszakban francia állampolgárnak, amely ellentéte annak, amit az optálás felfüggesztő hatályának nézetét vallók állítanak. Hasonló megoldást alkalmaztak Burma 1948-ban bekövetkező függetlenedésekor is, melynél az optáló személyek brit állampolgárságukat nem visszaszerezték, hanem megtartották.<sup>110</sup>

A harmadik elmélet értelmében a terület feletti szuverenitás változása szintén az állampolgárság megváltozását eredményezi, azonban az optálásnak nem tulajdonítanak visszaható hatályt. Ennek megfelelően azok az egyének, akik nem jogosultak optálni, az optálást nem kívánják gyakorolni, vagy az optálásra nyitva álló határidőt elmulasztják, a szuverenitás megváltozásától fogva az utódállam állampolgárainak tekintendők. Az optáló egyének pedig a korábbi állampolgárságukat nem megtartják, hanem visszaszerzik. Vagyis az optáló egyének állampolgársága kétszer változik, az államutódlással megszerzik az utódállam állampolgárságát, majd az optálással visszaszerzik korábbi állampolgárságukat.

Ennek megfelelően hozta meg Kaeckenbeeck választottbíró ítéletét, melyben megállapította, hogy a *lengyel kisebbségi szerződés* 3. cikke és a *versailles-i békeszerződés* 91. cikke nem ad „választást, hogy a személyek megszerzik-e a lengyel állampolgárságot.” A *kisebbségi szerződés* szerint „Lengyelország ipso facto minden további alaki követelmény nélkül lengyel állampolgárnak ismeri el és nyilvánítja ki” az érintett személyeket, akik „fel vannak jogosítva bármely olyan állampolgárság optálására, amely nyitva áll számukra.” A *versailles-i békeszerződés* hasonló tartalommal kimondta, hogy az érintett egyének „ipso facto megszerzik a lengyel állampolgárságot és elvesztik a németet”, majd rendelkezik arról, hogy ezek a személyek „fel vannak jogosítva arra, hogy német állampolgárságért optáljanak.” Az ítélet kimondta, hogy a szerződések értelmében az érintett személyek *ipso facto*, a német állampolgárság kizárásával szerzik meg a lengyel állampolgar-

<sup>106</sup> *Friedens-Tractat zwischen Oesterreich, Preußen und Dänemark vom 30. Oktober 1864*, Artikel XIX.

<sup>107</sup> *Treaty of Frankfurt am Main*, Frankfurt am Main, 10 May 1871.

<sup>108</sup> COGORDAN (91. lj.) 305.

<sup>109</sup> *Jugement du Tribunal de Vesoul*, 19 juillet 1871. (Sir. 1871.2. 185; D. P. 1871.3. 69); *Jugement du Tribunal de Nancy*, 31 août 1871. (Sir. 1871.2. 129; D. P. 1871. 2. 207). Lásd WEISS (105. lj.) 567. Érdekes módon ezzel egy időben a németek a kérdéses egyéneket németnek tekintették. COGORDAN (91. lj.) 351.

<sup>110</sup> VERZIJL (87. lj.) 144.

ságot, és „az egyetlen joguk annak eldöntése,” hogy ezt követően „megszerzik-e a német állampolgárságot.”<sup>111</sup>

Hasonló eredményre jutott a német polgári birodalmi törvényszék is, amikor a *versailles-i békeszerződés* alapján a korábbi német állampolgárságát elveszített és lengyel állampolgárságot szerzett személy nyugdíja kapcsán mondta ki, hogy helyesen kapta a nyugdíját lengyel valutában az optálásig terjedő időszakban, ugyanis a német állampolgárságának visszaszerzésére irányadó optálásnak nincsen visszaható hatálya. Az ítélet utalt arra, hogy az optálás korábban alkalmazott visszaható hatálya összefüggött azzal a céllal, hogy az opcióval biztosított legyen az egyén számára az állampolgárságról történő szabad rendelkezés, és akarata ellenére ne változhasson meg állampolgársága. A bíróság azonban megállapította, hogy az utóbbi időben a szerződésekben alkalmazott kifejezések arra utalnak, hogy az állampolgárság elvesztése végleges, és az optálással a korábbi állampolgárság csupán visszaszerezhető. Mindezzel a bíróság szerint elkerülhetőek azok a bonyolult helyzetek, melyeket a visszaható hatály eredményezhet, mint például az időközben szerzett jogok későbbi működésképtelensége.<sup>112</sup>

Az elmélet gyakorlati megnyilvánulása olykor kétséget kizáróan megállapítható. A második világháborút Olaszország vonatkozásában lezáró *1947. évi békeszerződés*ben például a Trieszt önálló státuszát rendező rész alapján az érintett egyének a trieszti állampolgárság megszerzésével az olasz állampolgárságot „elveszítették”, és az olasz állampolgárságért optáló személyeket úgy kellett tekinteni, mint akik „visszaszerezték” azt.<sup>113</sup>

Az elmélet elfogadása esetén felmerül a korábban már feltett kérdés, hogy az állampolgárság az opciós nyilatkozat vagy az állam elfogadó aktusa időpontjában változik-e meg. A fentiekben megállapítást nyert, hogy az állampolgárság megváltozását az állam elfogadása eredményezi. Az állami elfogadás azonban *ex nunc* és *ex tunc* hatályúként egyaránt elképzelhető. A visszaható hatály csak az optálási nyilatkozat időpontjára vonatkozhat, mivel az elmélet kizárja a szuverenitás változására visszaható hatályt. Ezt a megoldást alkalmazta például az opcióról szóló belga-német megállapodás,<sup>114</sup> mely szerint az opciót hatósági döntés követi,<sup>115</sup> ám az optálás hatályának a nyilatkozat megtételének napján kell beállnia.<sup>116</sup>

Az elméletek értékelése során megállapítható, hogy mindegyiknél említethők hátrányok, így egyik sem minősíthető tökéletesnek, célul legfeljebb a legkevésbé rossz kiválasztása tűzhető ki. Az opció halasztó hatályát valló első álláspont elsősorban azzal a kritikával illelhető, hogy a terület lakosságának nagy részét kül-

<sup>111</sup> *Germany and Poland (Interpretation of Minorities Treaty)*, Kaeckenbeek, Arbitrator, 10 July 1924. *Annual Digest of Public International Law Cases* 2. 1923–1924. Case No. 135, 251.

<sup>112</sup> *Germany v. Sch. (Effect of Option)*, Germany, Reichsgericht in Civil Matters, 30 November 1923. *Annual Digest of Public International Law Cases* 2. 1923–1924. Case No. 138, 254–255.

<sup>113</sup> *Treaty of Peace with Italy*, Annex VI. Article 6 (1)–(2).

<sup>114</sup> *Arrangement relating to Option, and Final Protocol (Germany and Belgium)*, Aix-la-Chapelle, 11 September 1922.

<sup>115</sup> *Arrangement relating to Option, and Final Protocol (Germany and Belgium)*, Article 2.

<sup>116</sup> *Arrangement relating to Option, and Final Protocol (Germany and Belgium)*, Article 3.

földinek kellene tekinteni az optálásra nyitva álló határidő lejártáig,<sup>117</sup> amely akár hat évig is elhúzódva<sup>118</sup> akadályozhatja abban az utódállamot, hogy szuverenitását megfelelően gyakorolhassa, bár megtehet minden olyan intézkedést a területén és az ott tartózkodó személyek vonatkozásában, amely a hatalmának megszilárdítása érdekében szükséges.<sup>119</sup> Eme nézet továbbá összekapcsolható az egyén akaratának elméletével, mivel állampolgársága csak abban az esetben változik, ha nem kíván élni az optálás lehetőségével, bár előfordulhat, hogy az optálásra azért nem kerül sor, mert az egyén nem tud annak lehetőségéről. Mint ez már fent megállapítást nyert, az egyén akarata napjainkban bizonyosan nem lehet elsődleges alapja az állampolgárság államutódlás során bekövetkező megváltozásának.

Az optálás visszaható hatályát támogató második nézet, noha számos támogatóval bír,<sup>120</sup> véleményem szerint nem igazolható megfelelően. A visszaható hatály hátrányai az egyének státusza esetében is nyilvánvalók,<sup>121</sup> különösen azért, mert az államutódlás és az optálás közötti időszakban szerzett jogokat és kötelezettségeket tekintve problémákat okozhat. Ha ezeket a jogokat és kötelezettségeket úgy értékeljük, mint amelyek megmaradnak,<sup>122</sup> kérdésessé válik, hogy az egyén valóban minősíthető-e olyanként, mint akinek a korábbi állampolgársága nem változott meg. Ha pedig az állampolgárság fenntartásából indulunk ki, az optálás előtt szerzett jogok és vállalt kötelezettségek érvényessége válik bizonytalanná,<sup>123</sup> melyek megszerzése és vállalása idején az egyén az utódállam állampolgárának tűnt. Habár a Nemzetközi Jogi Bizottság 1999. évi tervezete említi a visszaható hatály alkalmazását optálás esetében, ha az egyén hontalansága ezzel kiküszöbölhető az államutódlás időpontja és az optálás között,<sup>124</sup> a hontalanság – az egyes optálási esetekben – az új állampolgárság megszerzésével vagy a korábbi állampolgárság fennmaradásával elkerülhető.

Az egyén érdeke, hogy ne legyen függő jogi helyzetben, melyet az optálás halasztó hatálya okozna, és a státusza, valamint az abból fakadó jogok és kötelezettségek egyértelműek legyenek, mely az optálás visszaható hatályával nem lenne biztosítható. Éppen ezért, leginkább a harmadik nézet fogadható el, ám ez sem minősíthető tökéletesnek. Az egyén állampolgársága ugyanis kétszer változik, amely egyesek szerint önmagában elfogadhatatlan.<sup>125</sup> Mások azt kifogásolják, hogy az állampol-

<sup>117</sup> Ludwig VON BAR: *Theorie und Praxis des internationalen Privatrechts* (Hannover: Hahn 1889) 248–249. Hivatkozva KUNZ (12. lj.) 155.

<sup>118</sup> Lásd például *Friedens-Tractat zwischen Oesterreich, Preußen und Dänemark vom 30. Oktober 1864*, Artikel XIX.

<sup>119</sup> Lásd SZLECHTER (36. lj.) 332.

<sup>120</sup> Lásd erről bővebben KUNZ (12. lj.) 156–157.

<sup>121</sup> Sir Hersch LAUTERPACHT: „Nationality of Denationalized Persons” *The Jewish Yearbook of International Law* 1948. 168.

<sup>122</sup> SZLECHTER (36. lj.) 334.

<sup>123</sup> George Scelle is utal arra, hogy a visszaható hatály alkalmazása a jogbiztonságot ásná alá. SCELLE (43. lj.) 161.

<sup>124</sup> *Nationality of Natural Persons in Relation to the Succession of States*, G.A. Res 55/153 (22. lj.) Article 7.

<sup>125</sup> SCELLE (43. lj.) 161.



gári hűségben megvalósuló gyors változás nem követi az egyén valódi hűségét,<sup>126</sup> amely az utódállam irányában biztosan nem alakul ki, ha az egyén optálni kíván. George Scelle szerint ez tulajdonképpen egy nyilatkozattal történő újrachonosítás vagy könnyített honosítás, és így az állampolgárság megszerzése az államutódláskor átmeneti honosításnak tekinthető.<sup>127</sup> Mindezt figyelembe véve, véleményem szerint a legkevésbé rossz megoldást a harmadik nézet adja, mivel az egyén érdekét az szolgálja leginkább, hogy státusza egyértelmű legyen. Ezt támasztja alá az ilyen jellegű optálás „jóvátételként”<sup>128</sup> történő megnevezése is, mely szintén az elvesztett állampolgárság visszaszerzésére utal.

#### 4.3. AZ UTÓDÁLLAM ÁLLAMPOLGÁRSÁGÁNAK VÁLASZTÁSA OPTÁLÁSSAL – A KVÁZI HONOSÍTÁS ESETE

Külön vizsgálendő az optálás másik fajtája, amikor az egyén az optálással választja az utódállam állampolgárságát. Ilyen optáláshoz való jogot általában olyan egyéneknek biztosítanak, akik az érintett területhez nem vagy kevésbé kötődnek, vagy esetleg kötődnek ahhoz, de az utódállam állampolgárságát a főszabály szerint nem szerzik meg. Ez a szabály alkalmazható az optálás azon esetére is, amikor az egyének az államutódlás során lehetősége nyílik harmadik állam állampolgárságát megszerezni.

Az egyik nézet szerint ezekben az esetekben az állampolgárság megváltozása az optálás megtörténéseivel esik egybe, vagyis – a fentiekben megállapítottak alapján – a hatóság elfogadó döntésével. Mások szerint az optálás itt csak véglegesíti a megváltozó állampolgárságot. Utóbbi álláspont azonban könnyen elvethető, mivel az optálás hiányában az egyén nem szerezne meg az utódállam állampolgárságát. Az utódállam állampolgárságának megszerzése tehát az állam engedélyének időpontjában változik meg, és annak hiányában a korábbi állampolgárság marad fenn.

Kivételesen előfordulhat, hogy eme egyének állampolgársága az államutódláskor is megváltozik, amely azonban nem változtat az optálás ezt követő joghatásán. Példaként hozható erre a *trianoni békeszerződés* 62. cikke, mely értelmében azok a személyek, akik a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz vagy Csehszlovákiához csatolt területen 1910. január 1. után szereztek illetőségét, csak abban az esetben szerzhették meg a szerb-horvát-szlovén vagy a csehszlovák állampolgárságot, ha a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságtól, illetve Csehszlovákiától erre engedélyt kaptak. Ha ilyen engedélyt nem kértek, vagy azt tőlük megtagadták, annak az államnak állampolgárságát szereztek meg, amely az állami főhatalmat azon a területen gyakorolta, ahol az illetőségük korábban volt.<sup>129</sup> Mivel az engedély kérésére nem volt

<sup>126</sup> COGORDAN (91. lj.) 305.

<sup>127</sup> George Scelle szerint ez a jog stabilitása ellen hat. SCELLE (43. lj.) 161. Itt kiegészíti azzal, hogy ez még akkor is fennáll, ha az optálás visszaható hatályát ismerik el. Vagyis, saját – az optálás hatáskörét kimondó – nézetén kívüli másik két álláspontra egyaránt értette ezt a kritikát.

<sup>128</sup> KISTELEKI (12. lj.) 202.

<sup>129</sup> 1920. évi trianoni békeszerződés, 62. cikk.

határidő megadva, mindaddig, amíg az engedélyt ezek a személyek nem kérték, nyilvánvalóan olyan állampolgárnak kellett őket tekinteni, ahova a korábbi illetőségük tartozott. Ez a szabály a szerződés hatályba lépésével akár az állampolgárságuk megváltozását is eredményezhette. Ha például az egyén magyar állampolgárnak minősült a békeszerződés hatálybalépésének napján, de illetősége 1910. január 1. után még olyan területen volt, amely a békeszerződéssel Romániához került, és csak később – de még a békeszerződés hatályba lépése előtt – szerzett illetőséget a Csehszlovákiához csatolt területen, a békeszerződés nyomán elveszítette magyar állampolgárságát és román állampolgárságúnak kellett tekinteni mindaddig, amíg engedélyt nem kapott a csehszlovák állampolgárság megszerzésére.

A fentiek alapján általánosságban az mondható el a kvázi honosítás esetéről, hogy az utódállam állampolgárságát az egyén az optálási nyilatkozatot követő hatósági döntéssel szerzi meg. Példaként hozható erre az 1990-es évekből, a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság szétválása után Szlovénia által alkalmazott megoldás, valamint Csehszlovákia szétválását követően Szlovákia szabályozása. Az 1991. évi szlovén törvény<sup>130</sup> kifejezetten rendelkezett az optálás állampolgárságra gyakorolt hatásáról. Eszerint az optáló személyek nem az optálási nyilatkozat benyújtásakor, hanem azon a napon váltak szlovén állampolgárrá, amikor megkapták az állampolgárság megszerzéséről szóló hatósági döntést.<sup>131</sup> Az 1993. évi szlovák törvény szerint az optálás azon a napon keletkeztette a szlovák állampolgárságot, amikor az egyén a hatósághoz benyújtotta a nyilatkozatot, melyről a hatóság igazolást állított ki.<sup>132</sup> Mindez minden bizonnyal egy napon történt, mivel a törvény általános honosítási eseténél is az ilyen igazolás az, amely az állampolgárságot keletkezteti.<sup>133</sup>

## 5. AZ OPTÁLÁSHOZ KAPCSOLÓDÓ JÁRULÉKOS KÖVETKEZMÉNYEK

Az optáláshoz kapcsolódó következmények rendezése is elengedhetetlen az egyén érdekében. Ide sorolható – többek között – az optáló személyek közszolgálati jogviszonya, katonai kötelezettsége, nyugdíja, az özvegyek és árvák támogatása, melyek kapcsán például Ausztria és Magyarország is megállapodott az első világháborút követően.<sup>134</sup> Szabályozandó továbbá az egyén területen maradásának lehe-

<sup>130</sup> *Citizenship Act of the Republic of Slovenia of 25 June 1991.*

<sup>131</sup> *Citizenship Act of the Republic of Slovenia of 25 June 1991, Article 15.*

<sup>132</sup> *Law of Slovak National Council of 19th January 1993 regarding Citizenship of Slovak Republic, § 12.*

<sup>133</sup> *Law of Slovak National Council of 19th January 1993 regarding Citizenship of Slovak Republic, § 8.*

<sup>134</sup> Lásd az 1924. évi államszerződés a Magyar Királyság és az Osztrák Köztársaság között a trianoni és a St.-Germain en Laye-i békeszerződések alapján Magyarországtól Ausztriához csatolt területen volt alkalmazottakkal, nyugdíjasokkal, özvegyekkel és árvákkal szemben követendő eljárás tárgyában. Kihirdette: 1925. évi XVI. törvénycikk a Magyar Királyság és az Osztrák Köztársaság között a trianoni és a St.-Germain en Laye-i békeszerződések alapján Magyarországtól Ausztriához csatolt területen volt alkalmazottakkal, nyugdíjasokkal, özvegyekkel és árvákkal szemben követendő eljárás tárgyában. Kihirdette: 1925. évi XVI. törvénycikk a Magyar Királyság és az Osztrák Köztársaság között a trianoni és a St.-Germain en Laye-i békeszerződések alapján Magyarországtól Ausztriához csatolt területen volt alkalmazottakkal, nyugdíjasokkal, özvegyekkel és árvákkal szemben követendő eljárás tárgyában. Kihirdette: 1925. évi XVI. törvénycikk a Magyar Királyság és az Osztrák Köztársaság között a trianoni és a St.-Germain en Laye-i békeszerződések alapján Magyarországtól Ausztriához csatolt területen volt alkalmazottakkal, nyugdíjasokkal, özvegyekkel és árvákkal szemben követendő eljárás tárgyában.

tősége vagy az esetleges kivándorlási kötelezettsége, valamint az ingó és ingatlan vagyonát érintő következmények. Ez minden bizonnyal az emigrációhoz való jogból fejlődött ki, melynél az akarat kifejezése a kiköltözés cselekménye volt. Az optálás korai szakaszában éppen ezért az opciót követnie kellett a kiköltözésnek. Amennyiben az opciót nem tekintjük visszavonható aktusnak, a kivándorlás elmaradása sem eredményezheti annak érvénytelenségét, hanem esetleges kiutasítást vonhat maga után. Később az egyén kivándorlási kötelezettsége<sup>135</sup> mellett megjelent annak elmaradásának lehetősége is.<sup>136</sup> Vitákat szült a *versailles-i békeszerződés* 91. cikkének megfogalmazása, mely a hivatalos angol és francia szövegben „*may [...] transfer*”, illetve „*auront la faculté [...] de transporter*” kifejezést használta, szemben a 37. cikkben megjelenő „*must [...] transfer*”, illetve „*devront [...] transporter*” fordulattal. Míg egy jogtudós a 91. cikk megfogalmazását lehetőségként értékelte,<sup>137</sup> addig egy választottbíró – a nemzetközi gyakorlatra hivatkozva – úgy értelmezte, hogy a kiköltözésre nyitva álló határidő lejártával a lengyel hatóságok kérése esetén kötelező az állam területének elhagyása.<sup>138</sup> A *lengyel kisebbségi szerződés* rendelkezése a kiköltözési kötelezettség mellett kivételként említette a *versailles-i békeszerződés* eltérő szabályozását,<sup>139</sup> mely szintén azt támasztja alá, hogy a 91. cikk nem jelentett lakhelyelhagyási kötelezettséget az egyének számára. A második világháborút követően, Trieszt kapcsán megjelenő megoldás vitathatatlanul magában rejtette az olasz állampolgárságért optálók Triesztben maradásának lehetőségét. Trieszt a kiköltözést „kérhette” ezektől a személyektől,<sup>140</sup> így az nem kötelezettségként jelent meg, hanem Trieszt mérlegelésétől függött. Mindezek ellenére napjainkban is igazolható a lakosság homogenitására való törekvés, és ezáltal az állandó tartózkodási hely létesítésének megkövetelése az optáló személytől annak az államnak a területén, melynek állampolgárságát meg kívánja szerezni. Ám a legutóbbi gyakorlatban<sup>141</sup> az figyelhető meg, hogy ugyan létezik a tartózkodási hely előírása az állampolgárság megszerzéséhez, ám eme esetekben a területen

*tól Ausztriához csatolt területen volt alkalmazottakkal, nyugdíjasokkal, özvegyekkel és árvákkal szemben követendő eljárás tárgyában 1924. évi január hó 12-én kötött Államszerződés becikkelyezéséről.* Elemzését lásd Isidor SCHWARTZ: „Zur Lehre von der Staatensukzession” *Niemeyers Zeitschrift für Internationales Recht* 1933–1934. 166–176.

<sup>135</sup> *Treaty of Peace between the Allied and Associated Powers and Germany*, Article 37.

<sup>136</sup> Az 1848. február 2-án Mexikótól az Egyesült Államokhoz kerülő Kalifornia esetében a lakosságtól csupán nyilatkozatot kívántak meg arról, hogy melyik állam állampolgáraivá szeretnének válni, de kivándorlási kötelezettséget nem irtak elő. Lásd CSARADA János: *A tételes nemzetközi jog rendszere* (Budapest: Politzer Zsigmond és Fia 1901) 381.

<sup>137</sup> VERZIJL (87. lj.) 22.

<sup>138</sup> *Germany and Poland (Interpretation of Minorities Treaty)*, Kaeckenbeeck, Arbitrator, 10 July, 1924. *Annual Digest of Public International Law Cases* 2. 1923–1924. Case No. 136, 252–253.

<sup>139</sup> *Minorities Treaty between the Principal Allied and Associated Powers (the British Empire, France, Italy, Japan and the United States) and Poland, Versailles*, 28 June 1919, Article 3 (3).

<sup>140</sup> *Treaty of Peace with Italy*, Annex VI. Article 6 (3).

<sup>141</sup> Lásd például *Act 40/1992 on Acquisition and Loss of Citizenship of the Czech Republic*, Article 6, Article 18; *Law of Slovak National Council of 19th January 1993 regarding Citizenship of Slovak Republic*, Article 3, Article 7; *Citizenship Act of the Republic of Slovenia of 25 June 1991*, Article 40; *XI-3329 Law on Citizenship of the Lithuanian Soviet Socialist Republic of 3 November 1989*, Article 1 (3).

elő személyek kvázi honosítási optálását szabályozták, mely így nem követelt meg költözést az érintettektől. Emellett napjainkban még a külföldön élők optálásánál is található példák arra, hogy a költözés nem jelenik meg feltételként.<sup>142</sup> A korábbi gyakorlatban az egyén egyébiránt a költözés során az ingó vagyont általában vámmentesen kivihette magával, ingatlan vagyonnál pedig az eladási kényszer<sup>143</sup> és a szabad eladás<sup>144</sup> egyaránt megfigyelhető volt.

## 6. KÖVETKEZTETÉSEK

Mindezek alapján elmondható, hogy államutódlás során az egyén akarata általánosságban nem veendő figyelembe, vagyis szükséges, hogy bizonyos személyi kör kérelem hiányában állampolgárságot szerezzen. Az optáláshoz való jog biztosítására nem kötelezi szokásjog vagy átfogó univerzális nemzetközi szerződés az államokat, de annak biztosítása az érintett államok és egyének érdeke egyaránt, hogy az államhoz – területi vagy származási alapon – kötődő egyének megszerezhesék állampolgárságát.

Az optálás – az általánosan elterjedt tévhitől eltérően – nem az állampolgárság megváltoztatásának jogát, hanem az állampolgárság megválasztásának igényét jelenti, melyből következően az optáláshoz való jog alapján az egyén arra szerez jogosultságot, hogy államutódlás esetén állampolgárságot vagy az állampolgárság megváltoztatását igényelje. Az opció gyakorlása a nyilatkozat – kivételesen hallgatólagos kinyilvánításnak minősülő magatartás – megtételét jelenti, melyet általában bizonyos időn belül, elvétele pedig időtartam meghatározása nélkül lehet gyakorolni. A határidő a jog gyakorlására, vagyis a nyilatkozat megtételére vonatkozik. A joggyakorlás azonban elhatárolandó annak joghatásától, a nyilatkozatot ugyanis hatósági döntés követi, és az állampolgárság megváltozása szempontjából utóbbi minősül konstitutív aktusnak. Az állampolgárság kétoldalú jogviszony volta miatt ugyanis szükségszerű az állam akaratának megnyilvánulása is. Az állampolgárság megváltozását tehát az állam elfogadását jelentő – optálási nyilatkozatot követő – hatósági aktus keletkezteti.

Az optálás azon esetében, amikor területátadás vagy elszakadás során az egyének lehetősége nyílik a korábbi állampolgárságának visszaszerzésére, a leginkább elfogadható megoldás, ha az államutódlás időpontjában megszerzi az utódállam állampolgárságát, és optálás esetén visszaszerzi az elődállam állampolgárságát abban az időpontban, amikor az elődállam elfogadó aktusa megtörténik. Az optálás másik esete kvázi honosításnak is minősíthető, melynek célja az utódállam vagy harmadik állam állampolgárságának megszerzése. Ebben az esetben – az optálás

<sup>142</sup> *Act. No. 40/1992 on the Acquisition and Loss of Citizenship of the Czech Republic*, Article 18 (2).

<sup>143</sup> *Portsmouth Peace Treaty (Russia and Japan)*, Portsmouth, 5 September 1905, Article X; *Treaty of Constantinople (Russia and Ottoman Empire)*, Article VII. Érdekes módon az opció, mindkét esetben, nyilatkozat helyett a kivándorlással volt gyakorolható.

<sup>144</sup> *Treaty of Peace between the Allied and Associated Powers and Germany*, Article 91. A rendelkezés úgy fogalmaz, hogy az optáló egyének megtarthatták ingatlanaikat.

megtörténténél elmondottak, valamint a kvázi honosítási jelleg miatt – az utódállam állampolgárságának az állam elfogadó aktusának időpontjában szükséges keletkeznie. Az optáláshoz való jognál azonban a visszaható hatály nem célszerű, mivel – az optálás egyes fajtától függően – az új állampolgárság megszerzésével vagy a korábbi állampolgárság fennmaradásával az egyén hontalansága elkerülhető.

Az optáláshoz való jogról kevés hatályos nemzetközi jogi dokumentum tartalmaz szabályokat. Az *állampolgárságról szóló montevideói egyezmény* arról rendelkezik, hogy területátadás esetén az utódlással érintett területen élő személyek nem tekinthetők azon állam állampolgárainak, amelyhez a területet csatolják, hacsak kifejezetten ki nem nyilvánítják optálásukkal, hogy az eredeti állampolgárságukat meg kívánják változtatni. E regionális dokumentum azonban öt latin-amerikai részes állama révén nem tekinthető mérvadónak. Emellett az *állampolgárságról szóló európai egyezmény* pusztán annyit ír elő, hogy államutódlás esetén az állampolgárság megadásánál figyelembe kell venni az érintett személy akaratát, amely megfogalmazás azonban korántsem jelenti optáláshoz való jog nyújtásának kötelezettségét. Az *Európa Tanács kettős állampolgárságot rendező egyezménye* az optálás kapcsán csak a korábbi állampolgárság elvesztésének szükségességét említi a kettős állampolgárság kiküszöbölése érdekében, emellett pedig az optáló szülő kiskorú gyermekének állampolgárságát rendezi, melynél megjelenik a szülők egyetértésének szükségessége. A szintén az *európai régióban létrejött államutódlásra vonatkozó egyezmény* sem fogalmazza meg konkrétan az optáláshoz való jog lehetővé tételének kötelezettségét, csupán azt, hogy az állampolgárságot kifejezett akarral megszerezni kívánó egyéntől ne lehessen visszautasítani azt azon az alapon, hogy jogosult egy másik, az államutódlásban érintett állam állampolgárságának megszerzésére. A Nemzetközi Jogi Bizottság tervezete részletesen szabályozza az optáláshoz való jog nyújtásának kötelezettségét, amely esetleges hatályba lépése esetén megfelelő szabályozásnak bizonyulhat. Meg kell azonban említeni, hogy az állampolgársági tárgyú egyezményeknek az állampolgárságról történő lemondásra vonatkozó szabályai védelmet nyújthatnak az egyén számára, ha nincsen optáláshoz való joga, azonban ennek ellenére másik utódállam állampolgárságát szeretné megkapni, vagy az elődállam állampolgárságát szeretné visszaszerezni.

Az optálást *szétválás*, *elszakadás* és *területátadás* során lenne szükséges biztosítani, annak érdekében, hogy az egyének azon állam állampolgárai legyenek, melyhez valóban kötődnek. *Szétválás* és *elszakadás* során olyan személyeknek szükséges biztosítani az optáláshoz való jogot, akik a területhez kötődés kritériumainak valamelyikével mindkét államhoz kapcsolhatók. *Területátadás* esetén valamennyi államutódlással érintett személynek biztosítandó az elődállam állampolgárságának visszaszerzése. Az optálásra való jogosultság alapját megadó egyes kritériumok közül azonban a leginkább megfelelő az egyedi esetekben választható ki. A családi egység és az egyén állampolgárságáról való rendelkezési joga viszonyáról az mondható el, hogy a korábbi gyakorlattal ellentétben, napjainkban a házastársak önálló nyilatkozata tűnik elfogadottnak. A gyermeknél azonban szükséges, hogy a szülők optálása a nagykorúságig kihasson, ám bizonyos életkor felett

– ez a gyakorlatban általában tizennégy-tizenöt év – a gyermek hozzájárulása is feltétel lehet az állampolgárság optálással történő megváltoztatásához.

Míg az emigrációhoz való jognál a költözésnek kulcsszerepe volt, addig napjainkban általában az optáláshoz való jog kvázi honosítási esetét alkalmazzák, melynél az érintett gyakran hosszú ideje az adott területen él. Emellett megjelenik a külföldön élők számára optálás biztosítása anélkül is, hogy a költözést feltételül szabnák. Az optáláshoz való jog így az eredetétől elszakadva már nem kapcsolódik szorosan a költözéshez, hanem sokkal inkább az állampolgárságra való igény iránti olyan jogosultság, melyet a területhez valamilyen módon kötődő személyeknek biztosítanak, olykor függetlenül attól, hogy lakóhelyük mely államban található.